

a¹ *vezn.* (12. st.)

◇ **a** (ČDL, Senj)

□ **a** (RKKJ, Varaždin) **1.** suprotni veznik **2.** sastavni veznik

◆ Veznik *a* dolazi od prasl. priloga i veznika **a* (stsl. *a*, slov. rus. i polj. *a*); u nekim jezicima to je suprotni veznik, ali u nekima može biti i sastavni, npr. u rus. Lit. *ō* 'a' s cirkumfleksom pokazuje da treba početi od izvornoga ie. dugog samoglasnika, a ne od kratkoga **e* ili **o* s laringalom. Neki misle da je polazni oblik ablativ jd. pokazne zamjenice **e*- tj. ie. **ōd*. Isti je ie. praoblik mogao dati i skr. *ā* 'tada, i' možda i alb. *c* 'i' (taj se alb. veznik, koji uglavnom dolazi kao prvi dio aglutiniranoga veznika *e-dhe* izvodi i iz lat. *et*). Međutim, pokazna zamjenica tvorena od korijena **e*- nema ablativ jd. **ōd* ni u jednom posvjedočenom ie. jeziku, stoga je teza o zamjeničkom podrijetlu veznika *s* nedokaziva. Skok (I 1) pogrešno povezuje veznik *a* s homonimnim uzvikom *a* (v.).

◇ Skok I: 1, Gluhak 113, Snaj 1, Slawski I 145.

A⁻¹ u složenim riječima izražava negaciju, suprotnost, izostanak onoga što kazuje osnovna riječ [*abrahija; arimija; astenija*]; ne-, bez-

◆ Ovaj prefiks, koji se pojavljuje u mnogim europskim jezicima, dolazi od grč. *á-*, prefiksa kojim se izražava negacija osnovne riječi, u pravilu imenice ili pridjeva; grč. *á-* (ispred samoglasnika *-an*) dolazi od ie. negativnog prefiksa **ǵ* (lat. *in-*, got. *un-*), što je prijevojnica praznina rečenične negacije **ne* (v. *ne*).

◇ Snaj 1.

a² *uzv.* (15. st.)

◇ **a** (ČDL)

□ **ā** (Gola), uzvik za potvrđivanje; **a** (RKKJ), uzvik za potvrđivanje

△ **ákai** *nesvrš.* <prez. *áčēm/ákām*, pril. sad. *-ajūci*, gl. im. *-ānje*>

◆ Uzvik *a* pojavljuje se u mnogim slav. jezicima (npr. slov. *a*, rus. *a*, polj. *++*); riječ je baltoslavenska, što pokazuje lit. uzvi *ō*, a ie. su usporednice lat. *ō* i grč. *ō* (uzvik koji redovito stoji ispred imenica u vokativu). Sve te riječi mogle bi se izvesti iz ie. uzvika **ō*, no nije nemoguće ni da se radi o usporednim, ekspresivnim tvorbama u različitim jezicima.

◇ Skok I: 1, Snaj 1, Slawski I 145.

A⁻², AB- (AP-)

ABS- kao prvi dio riječi označuje odvajanje, odricanje, ukidanje, odbacivanje [*abanacija; apstinencija*]; od-, iz-, raz-

◆ Od lat. sufiksa *a-*, *ab-*, *abs-* koji znači odvajanje, npr. u *abstinentia* 'uzdržavanje' (od *abs-tineo* 'držati se podalje od čega', usp. *teneo* 'držati').

ābad *m*

△ **ābdovina** *ž*

□ **abad** (RKKJ), isto što hebed, hebđ; **h'ēbēt** (Gola)

◆ Naziv biljke *Sambucus ebulus*. U dijalektima se ova riječ pojavljuje i u likovima *hàbad*, *hàbat* (IB). Izvorni oblik *hàbat* postao je od prasl. **хъбѣтъ* (slov. *hebed*, stpolj. *chebd*). Zvučno je *-d-* umjesto *-t-* preuzeto iz kosih padeža, asimilacijom *-bt-* > *-bd-*. Postoji i varijanta ž. r., odražena u rus. dij. *xobóta*. Dalja je etimologija nejasna, no čini se da je **хъ-* prefiks koji se pojavljuje i u sinonimu prasl. *хъбъзъ* 'Sambucus ebulus' (rus. dij. *xobz*).

◇ Skok I: 645, Trubačev 13: 136-7.

abecéda *ž* (18. st.)

◆ U hrv. je ova riječ stvorena prema starijem njem. *Abecede*, što je imenica sastavljena od izgovorenih oblika prvih četiriju slova latinske abecede (*a*, *be*, *ce*, *de*). Lat. *abecedarium* 'abecedarij' posuđeno je u hrv. kao *abecedarij*.

◇ Snaj 1.

-ACIJA kao drugi dio riječi označava tvorbu glagolskih apstrakta [*animacija; publikacija*]

◆ Od lat. *-ātio* sufiksa za tvorbu apstraktnih imenica ž. r.

-AČ (**-AČICA**) kao drugi dio riječi označava tvorbu radnih imenica [*nosač; nosačica; sijač; sijačica*]

◆ prasl. **-ačь* (polj. *-acz*, npr. u *tumacz* = hrv. *tumač*).

◇ Slawski I 102.

-AČA sufiks za tvorbu imenica [*kuhača; pregača; sumporača*]

-AD morfem za tvorbu imenica [*bujad; čeljad; telad*]

◆ Od prasl. sufiksa **-jadь/-ēdь-* za tvorbu apstraktnih i zbirnih imenica (usp. polj. *czeladź*, rus. *čeljad* 'ološ' = hrv. *čeljad*).

◇ Slawski I 64.

AD- kao prvi dio riječi znači pri-, uz-, do- [*adhezija*]

◆ Od lat. *ad-* prefiksa i prijedloga (*ad*) što dolazi od ie. prefiksa i prijedloga **h₂ed* (stir. *ad-*).

-ADA kao drugi dio riječi **1.** znači prigodnu svečanost [*bakljada; brucosijada*] **2.** kada se i prvi dio riječi odnosi na jelo onda znači čašćenje, gošćenje [*kestenjada; roštiljada*]

◆ Od grč. sufiksa *-ad-* za tvorbu imenica ž. r., npr. u *Olympiás* <G *Olympiádos*> 'olimpijada, vrijeme od četiri godine između dviju olimpijskih svečanosti'.

ADIPO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na mast, masno [*adipocire*]

◆ Prefiksoid postao od lat. *adeps* <G *adipis*> 'mast'.

admirāl *m* <G *admirála*> (19. st.)

◆ arap. *al-ammūr al-bahr* 'zapovjednik mora'

adrèsa *ž* <G mn. *adrèsā*>

△ **adresirati** *dv.* <prez. *adrèsirām*, pril. sad. *-ajūci*, pril. pr. *-āvši*, gl. im. *-ānje*>

◆ Od fr. *adresse* (možda uz posredovanje njem. *Adresse*). Izvorno značenje fr. *adresse* je 'smjer' (usp. *adresser* 'uputiti koga na što', glagol potekao od vlat. **addirēctiāre* što je izvedeno od lat. pridjeva *dirēctus* 'izravan, usmjeren').

◇ Kluge 16, Picoche 435.

ādūt *m* <G *adūta*> (18. st.)

△ **adutirati** *dv.* <prez. *adūtirām*, pril. sad. *-ajūci*, pril. pr. *-āvši*, gl. im. *-ānje*>

◆ Od fr. *atout*, posredstvom austr.njem. *Adutt* (usp. njem. *Atout*). Radi se o kartaškom izrazu koji je nastao od fr. *jouer à tout* 'igrati na sve'.

◇ Snaj 3, Picoche 497.

AER-, AERO- kao prvi dio riječi znači da se cjelina riječi odnosi na zrak ili atmosferu, odnosno na kretanje, plovidbu zrakom [*aerobi; aeronautika*]; zrako-, plino-

◆ Prefiksoid postao od lat. *āēr*, učenoga izraza koji znači 'zrak', a posuđen je iz grč. *aēr*.

-AGOG, -AGOGIČKI, -AGOGIJA kao drugi dio riječi znači vođenje, vođa, koji vodi, vodstvo [*demagog; pedagogija*]

◆ Prema grč. *-agógos* 'koji je vođen', sufiksu apstrahiranom iz složenica poput *paid-agógos* 'pedagog, učitelj, isprva rob koji je vodio djecu u školu'. Grč. *-agógos* izvedeno je iz glagola *ágein* 'voditi'.

agrèsija *ž* (20. st.)

△ **āgresivan** *prid.* <odr. *-vnt*>, **āgresor** *m*

◆ Internacionalizam izveden iz lat. *aggressio* apstraktno imenice od glagola *aggredor, aggredi* 'napasti', što je od *ad-* 'uz, prema' (v. *AD-*) i *gradior* 'ići'; usp. i njem. *Aggression*, fr. *aggression*, engl. *aggression*.

◇ Kluge 19.

AGRI- (**AGRO-**) kao prvi dio riječi označuje vezu sa zemljom, poljem, poljodjelstvom, ratarstvom [*agrikultura; agrotehnika*]
♦ Oblik prefiksoida *agri-* preuzet je iz latinskih složenica poput *agri-cultura* 'poljodjelstvo', gdje je prvi dio od lat. *ager* 'polje'; oblik prefiksoida *agro-* dolazi iz grčkoga, a apstrahiran je iz složenica poput grč. *agronomía* 'poljodjelstvo, nauk o obrađivanju polja', gdje je prvi dio grč. *agnós* 'njiva, polje'. Lat. *ager* i grč. *agnós* etimološki su identični, izvodivi iz ie. **h₂eg'ros* 'polje, njiva' (usp. i got. *akrs* 'polje').
♦ Kluge 19.

AGRO-, v. **AGRI-**

āj *uzv.*

♦ **āj** (Senj), u svezi āj čāl

□ **aj** (RKKJ)

♦ Onomatopeja.

-**AK** u riječima koje znače približnu količinu od deset, dvadeset do stotinu [*desetak; dvadesetak; stotinjak*]

♦ Izvorno deminutivni sufiks, prasl. **-akъ* (rus. *-ok* npr. u *desjāt-ok* 'desetak' ili *kus-ók* 'komadić', polj. *-ek* npr. u *kas-ek*). Odgovara mu lit. sufiks *-ukas* npr. u *piešt-úkas* 'svadljivac' (usp. *pěšti* 'svaditi se').

♦ Slawski I 94.

akacija (**akacija**) *ž* (19. st.) *bot.*

♦ Posuđeno iz lat. *acacia* (vjerojatno preko njem. *Akazie*). Lat. *acacia* posuđeno je iz grč. *akakía*, a u grč. je riječ dospjela iz nepoznatoga izvora.

♦ Kluge 21.

akadēmija *ž*

△ *akadēmac* *m* <G *-mca*, V *akādēmče*, N mn. *-mci*, G *akādēmācā*>, *akadēmik* *m* <V *-iče*, N mn. *-ici*>

♦ U suvremenu značenju riječ. a. je internacionalizam preuzet iz nlat. *academia* (usp. i njem. *Akademie*, fr. *académie*, engl. *academy*). Lat. *academia* je preuzeto iz grč. *Akadēmeia*, naziv obrazovne ustanove koju je osnovao Platon u Akademovu gaju u Ateni, u 4. st. pr. Kr. Akadem (grč. *Akadēmos*) je po predaji bio grčki junak, poznat iz mita o Tezeju. Značenje 'udruženje učenjaka' riječi a. pridali su tek tal. humanisti u 15. st.

♦ Mršić 27, Snój 7, Kluge 21.

akcija *ž*

△ *akcionār* *m* <G *akcionára*>, *akcionī* *prid.*

♦ Internacionalizam preuzet iz lat. *actiō* (usp. i njem. *Aktion*, fr. *action*, engl. *action*). Lat. *actiō* je apstraktna imenica izvedena iz glagola *agere* 'djelovati.'

♦ Snój 7, Kluge 23.

ako *vezn.* (12. st.)

♦ **ako** (Senj); **āko** (ČDL)

□ **ako** (RKKJ), isto što ak; **'ako** (Varaždin), isto što 'ak

♦ Od prasl. **ako* 'kako, ako' (stsl. *ako, jako*, slov. *ako*, polj. *jak, jako*, rus. *jako*). Čini se da je već u prasl. ova riječ mogla biti i veznik i prilog, no nije jasno treba li rekonstruirati dvije izvorno različite riječi, s protetskim **j-* i bez njega, ili su oblici s protetskim **j-* usporedne inovacije u pojedinim slav. jezicima. Oblici s protetskim **j-* mogli bi biti povezani s odnosnom zamjenicom ie. **yo* > prasl. **jъ* (stsl. *i-že* 'koji'). Oblici bez protetskoga **j-* dovode se u vezu s veznikom **a-* (v. *a-*). Dočetak *-ko* je odraz ie. upitne zamjenice srednjega roda **k^{vo}-d* koja je u prasl. zamijenjena oblicima izvedenim iz osnove **k^{vo}-i-* (usp. stsl. *čsto* 'što').

♦ Gluhak 114, Snój 7, Vasmer 487., Slawski I: 153f.

AKRO- kao prvi dio riječi znači onaj koji je na vrhu [*akrobat; akronim; akrostih*]; gornjo-, vrhu-

♦ Prefiksoid apstrahiran iz prvog dijela grč. složenica tipa *akró-polis* 'tvrđava na brijegu, akropola'. Grč. *ákros* 'krajnji, najviši' etimološki je identično s lat. *acer* 'oštar' (ie. **h₂ek'ros*, usp. stsl. *ostrъ* 'oštar').

akumulácija *ž*

△ *ākumulatīvan* *prid.* <odr. *-vnī*>, *akumulātor* *m*, *akumulīrati* *dv.*

<prez. *akumulīrām* (se), pril. sad. *-ajūci* (se), pril. pr. *-āvši* (se), prid. trp. *akumulīrān*, gl. im. *-ānje*>

♦ Internacionalizam izveden iz lat. *accumulatio* 'nakupljanje' (usp. i njem. *Akkumulation*, fr. *accumulation*, engl. *accumulation*), što je apstraktna imenica izvedena iz glagola *accumulāre* 'prikupiti'. To je pak denominativni glagol izveden pomoću prefiksa *ad-* (v. AD-) i imenice *cumulus* 'hrpa, gomila'.

♦ Kluge 22

AKVA- predmetak u složenicama [*akvakultura; akvarij; akvatorij*]; vodo-, vod(e)ni

♦ Prefiksoid apstrahiran iz složenica s lat. *aqua* 'voda', npr. *aquae-ductus* 'vodovod'.

-**AL** kao zadnji dio riječi . 1. označava pripadnost čemu/kome, svojstvo čega/koga [*pastoral*] 2. u posudenicama iz latinskog, ob. u kemijskoj i farmakološkoj nomenklaturi [*acetal*]

♦ Od lat. sufiksa *-alis* (*m.* i *ž. r.*), *-ale* (*sr. r.*), npr. u *navalis* 'pomorski' (od *navis* 'lađa').

ālāt *m* <G *alāta*> (17. st.)

△ *ālatka* *ž* <DL *-aci-i*, G mn. *ālātākā/ālātīkī*> *ž*, *alālījka* <DL *-ici*>, *ālāmī* *prid.*, *alāmnica* *ž*, *alāmtīār* *m*

♦ Turcizam, riječ je posuđena iz tur. *alat*. U turski je riječ dospjela iz arapskoga, usp. *ālāt*, što je množina od *ālā(t)* 'oruđe'.

♦ Gluhak 114, Skok 25.

ALELO- kao prvi dio riječi znači među, uzajamno [*alelomorf*]

♦ Sufiksoid apstrahiran iz grč. složenica u kojima je prvi dio tvoren od zamjeničke osnove *allēlo*, usp. grč. *allēlōn* 'uzajamno, međusobno, jedan drugoga'.

alērgija *ž*

△ *alērgičan* *prid.* <odr. *-čnī*>

♦ Internacionalizam koji je 1906. skovao austrijski liječnik Clemens von Pirquet. Riječ je kovana od grč. *állos* 'drugi' i *érgon* 'rad, djelo' analogijom prema grč. *enérgeia* 'energija'. Zamisao je bila da je alergija reaktivno djelovanje tijela na izvanjske stvari i podražaje, za razliku od energije koja proizlazi iz unutrašnjih, vlastitih procesa u tijelu.

♦ Kluge 28.

ALG-, **ALGO-** kao prvi dio u riječi znači bolan, koji se odnosi na bol [*algolalgija; algospazam*]

♦ Prefiksoid nastao apstrahiranjem prvoga dijela grč. složenica s elementom *algo-* od grč. *álgos* 'bol'.

ālga *ž*

♦ Učena posuđenica iz lat. *alga* 'morska trava' (možda uz posredovanje njem. *Alge*).

♦ Snój 10.

-**ALGIJA**, **-ALGIČAN**, **-ALGIČKI** kao drugi dio riječi znači bol, -bolja, -bolan [*neuralgija*]

♦ Sufiksoid nastao apstrahiranjem drugoga dijela grč. složenica s imenicom grč. *álgos* 'bol' i pridjevom *algikós* 'bolan'.

āli *vezn.* (13. st.)

◇ **āli** (Senj), isto što āl; **āli** (ČDL) **1.** suprotni veznik **2.** rastavni veznik

□ **ali** (RKKJ) **1.** suprotni veznik **2.** rastavni veznik **3.** za dvojako izražavanje istoga sadržaja **4.** zaključni veznik; **'ali** (Varaždin) **1.** suprotni veznik **2.** rastavni veznik

◆ prasl. veznik **ali*, **ale* (slov. *āli*, polj. *ale*, češ. *ale*). Nastalo spajanjem veznika *a* (v.) i čestice *li* (v.).

◇ Snoj 10.

ālka (**hālka**) *ž* <D ālci-/i, G mn. -ī> (19. st.)

△ **ālkār**

◆ Turcizam, od tur. *halka*, što je posuđeno iz arap. *ḥalqa*.

almānah (**ālmanah**) *m* <N mn. -āsi> (19. st.)

◆ Preuzeto preko njem. *Almanach* i srnzoz. *almanak* iz šp. *almanaque*. Ta je pak španjolska riječ arapskog podrijetla, potječe od arap. *al-manāḥ* 'astronomski priručnik, kalendar'.

◇ Snoj II, Kluge 29.

ALO- kao prvi dio riječi znači drugo, strano, drugačije [*alofon*; *aloglot*; *alohoton*]; drugo-, ino-

◆ Prefiksoid, apstrahiran iz prvoga dijela grč. složenica poput *alló-glōssos* 'drugoga jezika, stran', usp. grč. *állos* 'drugi', što je etimološki identično s lat. *alius* 'drugi' (< ie. *h₂elyos*, usp. i stir. *ailē*).

◇ Kluge 29.

ālt *m* <N mn. -ovi> (19. st.)

△ **ālstica** *ž*

◆ Posuđeno iz tal. *alto* (možda uz posredovanje njem. *Alt*). Tal. *alto* postalo je od lat. *altus* 'visok, dubok' prema izrazu *vōx alta* 'duboki glas', jer su se imenom a. isprva nazivali samo visoki muški glasovi, a tek od 18. st. duboki ženski glasovi.

◇ Kluge 30.

āljkaṽ *prid.* <odr. -ī> (19. st.)

◆ Oblik *āljkaṽ* postao je disimilacijom i metatezom od *ātljāv*, (Vuk). Taj je pak pridjev postao od mad. *hatlani* 'nemarno raditi'

◇ Skok I 31.

AMBI-, **AMBO-** kao prvi dio riječi sa značenjem dvojako, obostrano [*ambidekstrija*; *ambivalencija*]; dvo-

◆ Prefiksoid postao od lat. *ambō* 'oboje, oba'.

ambūlanta (**ambulānta**) *ž* <G mn. -nātā/-ī>

△ **ambūlantnī** *prid.*

◆ Riječ je kovana prema njem. *Ambulan* a isprva je označivala pokretnu, poljsku bolnicu. Njem. *Ambulan* posuđeno je iz fr. *ambulance*, što je pak postalo od lat. *ambulans* 'pokretan, šetajući' particip od glagola *ambulāre* 'šetati'.

◇ Kluge 33.

AMFI- kao prvi dio riječi znači na obje strane, uokolo- [*amfibija*; *amfibologija*; *amfiteatar*]; oko-, okolo-, ob

◆ Prefiks preuzet iz grč. *ámphi* 's obje strane' (od ie. **h₂mbʰi-* 'oko', usp. lat. *ambi-*).

āmo *pril.* (16. st.)

△ **āmošnji**

◆ Moguća su dva tumačenja postanka ovoga priloga; Skok ga tumači analoškom preoblikom priloga **samo*, tvorenoga od osnove

pokazne zamjenice **sā*, pod utjecajem zamjenica *ovaj*, *onaj*, koje nemaju početnog suglasnika. Drugo tumačenje, koje Skok osporava, predložio je Daničić: *āmo* je postao od *ovāmo* kontrakcijom od *o* i *a*. Daničićovo je tumačenje jednostavnije i dobro objašnjava dugosilazni nastavak na prvom slogu, jer u rekonstruiranom obliku **samo* očekivali bismo kratki naglasak kao u *tāmo*.

◇ Skok I 35-6.

amōnijak *m*

◆ Od lat. *ammōniācum*. (možda uz posredovanje njem. *Ammoniak*), u izrazu *sāl ammōniācum* 'amonovska sol'. Lat. *ammōniācum* posuđeno je iz grč. *ammoniakón*, što je sr. r. pridjeva *ammoniakós* 'koji pripada Amonu'. Amon je bio egipatski bog. U blizini Amonova hrama u jednoj oazi u Egiptu proizvodila se sol koja je sadržavala amonijak.

◇ Kluge 34.

AN- (**AM-**),

ANA- kao prvi dio riječi znači uz-, na-, nad-, pri- [*anabolizam*; *anagram*; *anastrofa*]

◆ Od grč. prefiksa *an(a)-*, *an-*, *aná*.

ANDR-, **ANDRO-** kao prvi dio riječi kazuje da je ono što znači drugi dio u vezi sa čovjekom, muškarcem, ljudima uopće [*andragogija*; *androgeneza*]; čovjeko-, ljudo-, mužo-

◆ Prefiksoid postao od grč. *anēr* <G *andrós*> 'muškarac, čovjek' apstrahiranjem iz složenica poput *andr-agathía* 'muževnost, vrlina'. Grč. *anēr* potječe od ie. riječi za 'muža, muškarca', ie. **h₂nēr* (skr. *nār*).

◇ Frisk I 107.

ANDRO-, v. **ANDR-**

ANEMO- prvi dio riječi sa značenjem vjetreni, vjetro- [*anemograf*; *anemotahometar*]

◆ Prefiksoid postao od grč. *ánemos* 'vjetar'.

ANGI-, **ANGIO-** kao prvi dio riječi znači da je u vezi s krvnim žilama ono što je u drugome dijelu [*angiofibron*; *angiogeneza*; *angiokolitis*]

◆ Prefiksoid postao apstrahiranjem prvoga dijela složenica s grč. *aggeíon* 'žila'.

ANGLO- kao prvi dio riječi znači engleski, koji se odnosi na Engleze, Englesku [*Angloamerikanac*; *anglofil*; *anglofobija*]

◆ Prefiksoid tvoren od lat. imena *Angli*, naziva za jedan od germanskih naroda koji su se u 5. st. naselili u današnjoj Engleskoj.

animíratí *dv.* <prez. *animírām*, pril. sad. -*ajūcí*, pril. pr. -*āvsī*, gl. im. -*ānje*>

△ **animácija** *ž*, **animātor** *m*, **animíran** *prid.* <odr. -ī>

◆ Vjerojatno pod utjecajem njem. *animieren* posuđeno iz lat. *animāre*, što je denominativan glagol tvoren od imenice *anima* 'duša'. Izvorno je značenje bilo 'ispuniti dušom, oživjeti'.

◇ Kluge 40.

ANIZO- kao prvi dio riječi označuje nejednakost po obliku, namjeni i sl. onog što se kazuje u drugom dijelu [*anizogamija*; *anizokorija*]

◆ grč. *ánisos* 'nejednak'

ANKILO- kao prvi dio riječi označuje stezanje, stješnjavanje onog što se kazuje u drugom dijelu [*ankiloglosija; ankilostoma; ankioloza*]

◆ Prefiksoid postao apstrahiranjem iz složenica s grč. *agkylōs* 'iskrivljen'.

ANTE- kao prvi dio riječi znači pred-, pre-, prije- [*netecedent; antedatirati; antefilaksija*]; ispred

◆ Od lat. prefiksa *ante* 'pred, ispred', koji je etimološki identičan grč. *anti* (od ie. **h₂enti*, što je jd. imenice **h₂ent-* 'lice', usp. het. *hanza* 'lice').

anténa *ž*

◆ Posuđeno iz tal. *antenna* (možda uz posredovanje njem. *Antenne*). Riječ *antenna* u današnjem značenju prvi je upotrijebio 1895. tal. fizičar G. Marconi. Kao izvor mu je poslužilo lat. *antenna*, što u srlat. označuje ticalo kukaca. U kllat. *antenna* znači 'jedrena motka, jedrenica', što je izvedenica iz prijedloga *ante-* 'ispred'.

◆ Kluge 43.

ANTI- (**ANT-**) kao prvi dio riječi znači **1.** koji je aktivno protivan, koji djeluje u suprotnom smislu [*antitijelo; antidemokratski*] **2.** koji djeluje protivno ili drugačije od službenog ili etabliranog [*antipsihijatrija; antimemoari*] **3.** koji je recipročan [*antilogaritmi*]; protivu-, protu-, nasuprotan

◆ Od grč. prefiksa i prijedloga *anti* 'nasuprot', što je etimološki identično lat. *ante* (v. ANTE-).

ANTRAC-, ANTRAK- kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na ugljen, ugljik i ugljične spojeve [*antracem; antracit; antrakóza*]

◆ Prefiksoid tvoren od grč. *ánthrax* <G *ánthrakos*> 'ugljen'.

ANTROPO- kao prvi dio riječi znači da se ono što je u drugom dijelu odnosi na čovjeka [*antropologija; antropopitek; antropozofija*]; čovjeko-, ljudo-

◆ Prefiksoid apstrahiran iz složenica u kojima je prvi dio grč. *ánthrōpos* 'čovjek'. Sama grč. riječ *ánthrōpos* pojavljuje se još u mikenskom grčkom (*a-to-ro-go*), ali nema jasnu etimologiju. Pomišlja se na posuđenicu iz predgrčkog supstrata ili na složenicu u kojoj je prvi dio podudaran s het. *antušas* 'čovjek'.

◆ Frisk I 110-1.

AP-, APO- kao prvi dio riječi znači odvajanje, izdvajanje, postajanje, izvršivanje, smanjivanje [*apofiza; apograf; apostrof; apoteoza*]

◆ Od grč. prijedloga i prefiksa *apó* 'od'.

apàrat *m* <G *aparàta*> (19. st.)

◆ Iz lat. *apparātus* 'oprema' (uz posredovanje njem. *Apparat*). Lat. *apparātus* izvedeno je iz glagola *apparāre* 'opremiti', što je od *ad-* (v. AD-) i *parāre* 'pripremati'. Prvotno je značenje 'komentar, bilješke uz tekst', značenje 'uređaj' pojavljuje se tek u 19. st. Poslije 2. svj. rata posuđena je iz ruskoga imenica *aparátčik* 'birokrat, sitni činovnik' kod koje je na isti korijen dodan rus. imenski sufiks *-čik*.

◆ Kluge 48.

apètīt *m* <G *apetita*> (17. st.)

◆ Iz njem. *Appetit* što je (uz posredovanje fr. *appétit*) posuđeno iz srlat. *appētītus cibi* 'žudnja za hranom'. Lat. *appētītus* 'težnja, žudnja' je imenica izvedena iz glagola *appetere* 'nastojati, težiti', što je od *ad-* (v.) i *petere* 'tražiti'.

◆ Kluge 48.

APO-, v. AP-

àpostol *m* (13. st.)

◆ Iz lat. *apostolus*, što je posuđenica iz grč. *apóstolos* 'koji je otposlán, poslanik'. To je imenica izvedena iz glagola *apostéllein* 'odašiljati', od *apo-* (v. APO-) i *stéllein* 'slati'.

◆ Kluge 47.

àpsolūt *m*

△ *àpsolūtán prid.* <odr. *-mī*>, *àpsolūtíst m.*, *àpsolūtízam*

◆ Posuđeno (uz posredovanje njem. *Absolut*) iz lat. *absolūtum* 'odriješeno, potpuno, savršeno', particip sr. r. glagola *absolvēre* 'odriješiti' (od *ad-* i *solvere* 'riješiti').

◆ Kluge 8.

aràbeska (arabèska) *ž* <D L *-sci*, G mn. *-sāka/-ī*>

◆ Iz fr. *arabesque*, što je posuđeno iz tal. *arabesco* 'ornament u arapskom stilu'.

◆ Kluge 50.

aréna *ž*

◆ Posuđeno (uz posredovanje njem. *Arena* i tal. *arena*) iz lat. (*h*)*arēna* 'pjesak, pješčano mjesto, borilište prekriveno pjeskom'.

◆ Kluge 51.

-ARH, -ARHIJA kao drugi dio riječi znači vladar [*monarh; monarhija; oligarh*]; -vlast, -vlade, -vladanje

◆ Apstrahiranjem prema grč. složenicama u kojima je drugi dio - *arkhos* 'vođa, vladar' ili - *arkhia* 'vlast' (npr. *olig-arkhia* 'oligarhija'), što je imenica izvedena iz glagola *árkhein* 'biti prvi, zapovijedati'.

ARH-, ARHE-, ARHEO- kao prvi dio riječi sa značenjem star, starinski, starodrevni označuje odnos drugoga dijela prema starini, davnini, drevnosti, praznovoru, prvotnosti [*arheologija; arheozoik*]; iskonski, početni, pra-

◆ grč. *arkhē* 'početak, počelo'; *árkhos* 'vođa'; *árkhein* 'biti prvi, zapovijedati'; *arkhaĩos* 'star, starinski, starodrevni'.

ARHI- (**ARCI-**) kao prvi dio riječi znači: **1.** glavni, vrhovni, najstariji [*arhodakon; arhitrav*] **2.** s imenicom i rjeđe s pridjevom: više nego, u najvećoj mjeri [*arhúlopoz*]

◆ Od grč. prefiksa *árkhi-* koji je u vezi s *arkhós* 'vođa' i *árkhein* 'biti prvi, upravljati, vladati'.

ARITMO- prvi dio riječi sa značenjem brojni, koji se odnosi na brojeve, računanje [*aritmograf; aritmologija*]; brojo-, račun-

◆ Prema grč. *arithmós* 'broj'.

arlaúkati *nesvrš.* <prez. *arláučēm*, imp. *arláuči*, pril. sad. *arláučići*, gl. im. *-ānje*>

△ *arlaúkmui* *svrš.* <prez. *arláuknēm*, pril. pr. *-īvši*, imp. *arlaúkni*>

◆ Zabilježeno i u oblicima *arlúkati*, *arlati*. Kao ekspresivan glagol preobličeno tur. *ırlamak* 'urlati'.

asistència *ž*

△ *asistent m prid.*, *asistítrati dv.* <prez. *asistīrām*, pril. sad. *-ajūci*, gl. im. *-ānje*>

◆ Iz srlat. *assistentia*, što je apstraktna imenica izvedena iz glagola *assistere* 'stajati uz, pomoći' (od prefiksa *ad-* i glagola *sistere*, redupliciranoga oblika glagola *stare* 'stajati'). Od participa glagola *assistere* (lat. *assistens*) je imenica *asistent* (posuđena zacijelo uz posredovanje njem. *Assistent*).

ASTERO-, v. ASTRO-

ASTRO-, ASTERO- kao prvi dio riječi označava da se drugi dio odnosi na zvijezde, svemirska tijela ili aktivnosti u svemirskom prostoru [*astrologija; astronautika*]; zvjezdan

◆ Prefiksoid apstrahiran iz složenica u kojima je prvi dio *astro-*, što je od grč. *ástron, astḗr* <G *ástēros*> 'zvijezda'. Grč. *astḗr* je etimološki ista riječ kao i lat. *stēlla*; obje potječu od ie. **h₂stēr* 'zvijezda' (usp. i het. *hašterza* 'zvijezda').

-**AŠ** *m* (-**AŠICA** dodaje se imenima gradova, regija i sl. Dobivene imenice označuju osobu, pripadnika neke skupine (npr. *nàftāš* 'čovjek koji se bavi eksploatacijom nafte')

◆ Ovaj sufiks nastao je ukrštanjem prasl. sufiksa **-ašb* (npr. u prasl. **bogatašb* > hrv. *bogātās*) i posuđenoga mađ. sufiksa *-ás* (npr. u riječi *paprikaš* < mađ. *paprikás*).

◊ *Slawski I 77.*

-**AT** (-**ATA**, -**ATO**) kao drugi dio riječi kazuje: . **1.** da se tko ističe kojim dijelom tijela osobite veličine [*nosat; rukat,*] **2.** da ima obilježja koja proizlaze iz dijelova tijela [*grlat; kurat*] **3.** da je u obliku onoga što znači osnovna riječ [*zrnai*]

◆ Od prasl. sufiksa **-atb* za tvorbu pridjeva (npr. prasl. **bogarb* 'bogat' od *bogb* 'bog, udio', usp. rus. *bogátijj*).

atlétika *ž* <D L -ici>

△ *àlēt m* <G *atléta*>, *atlētičār m ž*

◆ Učena posuđenica nastala pod utjecajem njem. *Athletik* prema grč. pridjevu *athlētíkos* 'atletski' od *athlētḗs* 'atleta', što je imenica izvedena iz glagola *athleîn* 'natjecati se za nagradu'.

ATMO- kao prvi dio riječi znači da se drugi dio odnosi na zrak [*atmograf; atmosfera*]

◆ Prefiksoid nastao apstrahiranjem iz složenica u kojima je prvi dio grč. *atmós* 'para, dah' (npr. *atmo-sphaira* 'atmosfera, dosl. parna kugla').

átōm *m* <G *atóma*>

△ *atōmist m, atomizírati*

◆ Učena posuđenica iz grč. *átomos* 'nedjeljiv', vjerojatno uz posredovanje njem. *Atom*. Grč. *átomos* sastoji se od negativnog prefiksa A⁻¹ i korijena glagola *témnein* 'sjeći' (v. -TOM).

◊ *Kluge 60.*

atribūt *m* <G *atribúta*>

◆ Učena posuđenica iz lat. *attributum* 'pridano, dodijeljeno, pripisano' (vjerojatno uz posredovanje njem. *Attribut*). Lat. *attributum* je particip sr. roda od glagola *attribuere* izvedenoga od AD- i *tribuere* 'pripisati (plemenu)', usp. lat. *tribus* 'pleme'.

àu *uzv.*

◆ onomonatopejski uzvik

AUDI-, AUDIO- kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu odnosi na sluh, slušnost, čujnost i sl. [*audiologija; audiovizualan*]

◆ Učena posuđenica iz lat. *audītio* 'slušanje, provjera', što je apstraktna imenica izvedena iz glagola *audīre* 'slušati'.

audícija *ž*

◆ Učena posuđenica iz lat. *audītio* 'slušanje, provjera', što je apstraktna imenica izvedena iz glagola *audīre* 'slušati'.

àukcija *ž*

◆ Učena posuđenica iz lat. *auctio* 'povećavanje' (možda uz posredovanje njem. *Auktion*), što je apstraktna imenica izvedena iz glagola *augēre* 'povećavati'. Lat. je glagol postao od ie. korijena **h²ewg-* 'rasti, povećavati' (usp. i grč. *auksánō* 'rastem', skr. *èjas* 'snaga').

◊ *Kluge 65.*

aurèola (aureòla) *ž*

◆ Učena posuđenica iz lat. *aureola* (*corōna*) 'zlatna, zlačana (kruna)'. Lat. *aureolus* izvedeno je iz *aureus* 'zlatan', što je pridjev tvoren od imenice *aurum* 'zlatno'.

AURI-, AURO- kao prvi dio riječi znači zlatan, koji sadržava zlato [*auripigment*]; zlato-

◆ Prefiksoid od lat. *aurum* 'zlatno'. Lat. *aurum* ima usporednicu u lit. *áuksas* 'zlatno', te zajedno upućuju na ie. **h₂ewsom*, što je vjerojatno izvedenica iz korijena **h₂ew-* 'sjati, svitati' (skr. *uccháti*).

AUT-, v. AUTO-¹

AUTO-¹, AUT- prvi dio riječi upućuje na samostalnost i vlastitost drugoga dijela složenice, te da se nešto odnosi na samoga sebe [*autobiografija; autogol*]; samo-, sebe-, svoje-

◆ Grč. prefiksoid postao od zamjenice *autós* 'sam, jedini' (od ie. pokazne zamjeničke osnove **h₂ew-* koja se u prasl. odrazila kao **ovb*, v. *ovaj*).

AUTO-² kao prvi dio riječi označuje da se ono što se kazuje u drugom dijelu složenice odnosi na automobil [*autoservis*]

◆ v. *automobil*

automòbīl *m* <G *automobīla*> (20. st.)

△ *automobilist m, automobilizam m* <G -zma>

◆ Iz fr. *automobile*, što je nova kovanica nastala iz grč. prefiksa AUTO-¹ i lat. pridjeva *mobilis* 'pokretan'.

àvāj *uzv.*

◆ Ekspresivni uzvik, zacijelo sastavljen od *a²* (v.) i *vāj* (usp. lat. *vae* 'jao').

àvēt *ž*

◆ Riječ bez jasne etimologije. Dovodi se u vezu s korijenom koji je u *java, javiti se* (v.), pa bi izvorno značenje bilo 'ono što se javlja, prikaza'. Izvorno bi bilo prasl. **av-ētb*, ali ta se riječ nije odrazila ni u jednom drugom slav. jeziku.

◊ *Gluhak II8, Skok I 77-8.*

AVIO- kao prvi dio riječi znači da je u vezi s avionom (prometom u zraku itd.) ono što je drugi dio složenice [*aviolomija; aviomehaničar*]

◆ Prefiksoid nastao apstrahiranjem od lat. *avis* 'ptica'.

AZO- kao prvi dio riječi označava kemijske spojeve koji sadrže dušik ili azide [*azoboje*]

◆ Prefiksoid postao od grč. *ázōos* 'beživotan'. Odatle u srpskom naziv za dušik, srp. *azot*.

-**AŽA** uz jedinice mjere kao drugi dio riječi znači da je što izraženo u mjeri koju imenuje prvi dio riječi [*metražā*]; dolazi i u apstraktnim deverbalskim imenicama fr. podrijetla [*montaža*]

◆ Od fr. sufiksa *-age* (npr. *montage* 'dizanje, sklapanje', usp. *monter* 'popeti se') koji se proširio i u drugim jezicima.